

GIÁ TRỊ CỦA NGÔN NGỮ ĐIỆN ẢNH TRONG NGƯỜI TÌNH 1992 CỦA JEAN JACQUES ANNAUD

Đái Đại Lộc¹

Tóm tắt: Ngôn ngữ điện ảnh trong phim truyện điện ảnh *Người tình* của Jean Jacques Annaud là một trong những vấn đề vô cùng hấp dẫn mang ý nghĩa tạo nên câu chuyện tình đầy tính nghệ thuật. Dưới góc nhìn đa chiều của ngôn ngữ điện ảnh cùng sự sáng tạo trong việc thể hiện câu chuyện phim, *Người tình* không chỉ đơn thuần là câu chuyện mang yếu tố cá nhân mà nó còn mang ý nghĩa của thời đại. Ở đó, không chỉ hiện lên hình ảnh không gian Nam Kỳ với nhiều màu sắc đậm chất thuộc địa mà còn là hình ảnh của những con người trong không gian xã hội thời kỳ Đông Dương. Với những giá trị trong sự thể hiện của ngôn ngữ điện ảnh đã mang đến sức sống lâu bền của *Người tình 1992*.

Từ khóa: ngôn ngữ điện ảnh, *Người tình*, Jean Jacques Annaud, nhân vật, cốt truyện, âm thanh, ánh sáng, tâm lý học Freud, dựng phim, không gian - thời gian, xung đột kịch tính, cảnh nóng.

1. MỞ ĐẦU

Ngôn ngữ điện ảnh là một trong những yếu tố quan trọng góp phần truyền tải ý nghĩa, thông điệp, cảm xúc của tác phẩm đến với đông đảo công chúng. Nó là cầu nối để tạo nên sự gắn kết giữa các nhà làm phim và khán giả; từ đó đem lại những trải nghiệm tuyệt vời với mọi tầng lớp đối tượng thưởng thức nghệ thuật. Do đó, ngôn ngữ điện ảnh đóng vai trò quyết định đến sự thành công của một tác phẩm phim truyện.

Người tình 1992 của đạo diễn người Pháp Jean Jacques Annaud là một tác phẩm phim truyện điện ảnh hấp dẫn được chuyển thể từ tiểu thuyết cùng tên của nhà văn Marguerite Duras. Bộ phim là câu chuyện phản ánh những góc nhìn đa chiều về cuộc sống với những gam màu rất khác nhau. Tất cả những điều đó được thể hiện đầy đủ và rõ nét thông qua các yếu tố của ngôn ngữ điện ảnh. Chính vì vậy, hướng nghiên cứu về giá trị của ngôn ngữ điện ảnh trong tác phẩm là một vấn đề cần thiết và ý nghĩa cho những người hoạt động phim ảnh tại Việt Nam. Trong đó, sự hấp dẫn sáng tạo trong việc thể hiện hình thái của ngôn ngữ điện ảnh trong bối cảnh văn hóa thời kỳ Đông Dương những năm thuộc địa đã thôi thúc người viết nghiên cứu vấn đề này. Trong bài viết này người viết muốn đề cập đến vấn đề “*Giá trị của ngôn ngữ điện ảnh trong Người tình 1992 của Jean Jacques Annaud*”

¹ Công ty Đào tạo Truyền thông và Giải trí HN Media

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Những tiền đề lý thuyết

Theo Khoản 2, Điều 4, Luật Điện ảnh 2006 tác phẩm điện ảnh: “Là sản phẩm nghệ thuật được biểu hiện bằng hình ảnh động kết hợp với âm thanh và các phương tiện khác theo nguyên tắc của ngôn ngữ điện ảnh”. [3]

Khi nói về đặc điểm của ngôn ngữ điện ảnh Bruno Toussanint khẳng định: “Thật vậy, ngôn ngữ này vay mượn trong hội họa (ánh sáng, bố cục, phối cảnh); trong văn học (văn xuôi thuyết minh khung cảnh); trong kịch (dàn dựng, diễn xuất); trong âm nhạc (âm thanh không gian, âm nhạc, nhịp điệu, dàn bè) nhưng cuối cùng một sự kết hợp đặc biệt giữa các loại hình nghệ thuật trên lại tạo nên một ngôn ngữ mạnh mẽ, nhiều vẻ độc lập mà người ta gọi ngôn ngữ của hình ảnh và âm thanh”. [1]

Trong thế giới của nghệ thuật điện ảnh, ngôn ngữ điện ảnh là một hệ thống ngôn ngữ vô cùng phong phú, đa dạng, song lại mang trong đó một sự phức tạp, đòi hỏi các nhà nghiên cứu cần những nhìn nhận đánh giá chi tiết ở từng trường hợp cụ thể. Có thể thấy, ngôn ngữ điện ảnh chính là phương tiện biểu hiện cho một tác phẩm điện ảnh. Ở đây là sự kết hợp giữa các hình ảnh và âm thanh theo một qui tắc của nghệ thuật dựng phim để từ đó thể hiện ý đồ của đạo diễn nhằm tạo ra một thước phim hoàn chỉnh, đầy ấp câu chuyện mà các nhà làm phim đang hướng tới (người ta gọi là montage). Đó chính là bản chất của ngôn ngữ điện ảnh.

Từ những nhận định trên, trong nghiên cứu này người viết sẽ hướng đến những giá trị mà đạo diễn đã thể hiện trong những đặc trưng cơ bản xoay quanh các yếu tố của ngôn ngữ điện ảnh.

2.2. Những vấn đề nghiên cứu trong *Người tình* của Jean Jacques Annaud

Jean Jacques Annaud có lẽ là một trong những đạo diễn tài năng có sự nghiệp vang danh những năm 80, 90. Ông là một đạo diễn phim, biên kịch, một nhà văn hóa và nhà sản xuất phim người Pháp với chuỗi những giải thưởng ấn tượng.

Phim truyện điện ảnh *Người tình* là bộ phim được chuyển thể từ tiểu thuyết cùng tên của nhà văn Marguerite Duras. Dưới ngôn ngữ của nghệ thuật điện ảnh đạo diễn Jean Jacques Annaud đã xây dựng nên một xã hội với không gian và con người cùng những đặc điểm mang đậm chất nghệ thuật nhưng vẫn thể hiện được yếu tố khách quan của thực tại xã hội đương thời. Trong hình thức thể hiện, sáng tạo của ngôn ngữ điện ảnh câu chuyện phim hiện lên đầy màu sắc, *Người tình* 1992 đã kế thừa và phát huy những giá trị của ngôn ngữ điện ảnh cụ thể:

2.2.1. Giữ được giá trị cốt lõi của tác phẩm nguyên mẫu

2.2.1.1 Cốt truyện trong phim

- *Trung thành với nguyên tác:*

Tác phẩm văn học nguồn từ trước đến nay vốn dĩ chính là nguồn dưỡng khí nuôi dưỡng tâm hồn, hun đúc ý chí, nghị lực; là cơ sở để các đạo diễn có nền tảng tiếp tục sáng tạo trên bản nguồn, ngoài việc làm cho tác phẩm chuyển thể được thăng hoa hơn, thì phim chuyển thể còn tạo sức hấp dẫn hơn cho khán giả thông qua các yếu tố của ngôn ngữ điện ảnh. Phim truyện điện ảnh *Người tình* được chuyển thể từ tiểu thuyết cùng tên của nhà văn Marguerite Duras. Bản phim của đạo diễn được xem là phiên bản chuyển thể trung thành với nguyên tác với cốt truyện không quá phức tạp cùng hệ thống nhân vật khá ít, đặc biệt các nhân vật thường không có tên cụ thể; tuy nhiên họ lại có chức năng và nhiệm vụ rõ ràng, đồng thời mang tới đầy sự đa dạng và sinh động trong diễn biến tâm lý của nhân vật.

Mặt khác câu chuyện được tự thuật bởi chính tác giả khiến cho câu chuyện trở nên hấp dẫn. Việc cái tôi tự thuật dường như có một sức mạnh vô hình có khả năng làm bùng tỉnh những vùng vốn bị lãng quên trong ký ức. Tái hiện đầy đủ quá khứ đau thương, cùng chân dung sinh động của một gia đình người Pháp sống ở thuộc địa Việt Nam. Trong đó, rõ ràng và cụ thể nhất là trọn vẹn mối tình của cô gái da trắng và người đàn ông Trung Hoa với những hạnh phúc và thăng hoa trong tình yêu xen lẫn những đau khổ giữa hai con người yêu nhau nhưng không thể đến với nhau. Vẫn là câu chuyện xoay quanh hai nhân vật chính, vẫn là những nhân vật không có một cái tên cụ thể mà được gọi là người đàn ông - cô gái. Chỉ với cái tên “Người đàn ông” và “Cô gái” không rõ ràng là một ai, không cụ thể như thế nào, nhưng tất cả lại cho khán giả một cảm giác chân thật, đau đáu đến nhói tâm can.

- *Phim sử dụng tâm lý học Freud*

Ở cả hai tác phẩm (nguồn – chuyển thể) đều có sự tương đồng khi vẽ ra cho khán giả thấy đây là câu chuyện tình buồn, đặc biệt là cả tác giả và đạo diễn đều hướng câu chuyện xoay quanh dục tính (sex) – thuộc tâm lý học Freud.

Tâm lý học của Freud là một học thuyết phát triển tâm tính dục được đưa ra bởi nhà phân tâm học người Áo Sigmund Freud. Lý thuyết của ông nhấn mạnh tầm quan trọng của những trải nghiệm tuổi thơ ảnh hưởng đến sự phát triển nhân cách. Trong đó trẻ sẽ đi qua một chuỗi các giai đoạn phát triển tâm lý tính dục giúp hình thành nhân cách trưởng thành sau này. Những xung năng tìm kiếm sự khoái lạc sẽ tập trung vào những vùng khoái cảm nhất định. Đây được xem như nguồn lực thôi thúc đằng sau hành vi của con người.

Trong phim chuyển thể *Người tình* 1992 yếu tố dục tính (sex) trong câu chuyện hiện lên như một thứ bản năng tất yếu trong quá trình sinh tồn, đây không phải là thứ gì tục tĩu, dung tục, mà dưới cái dục tính trong thân thể của người diễn viên là câu chuyện ngầm về xã hội thuộc địa, là sự phân định trong giai cấp, là biểu tượng cho khát khao muốn hòa nhập giữa người da vàng và người da trắng – đây là điều cấm kỵ trong xã hội thuộc địa lúc bấy giờ. Hơn thế, ẩn trong thân hình của một cô gái 15 tuổi với các hành động, tính cách, đạo diễn đã cho khán giả thấy được những tổn thương tinh thần của cô bé bị mẹ chối bỏ. Người mẹ căm ghét xứ sở thuộc địa, chối từ bản sắc của người da vàng, dẫn đến việc chối bỏ thân thể cô bé, bởi đứa con này mang đặc điểm của người da vàng. Chính sự chủ động, hưởng thụ trong tình dục của cô là biểu hiện của niềm kiêu hãnh đây là cách cô khẳng định tính nữ quyền. Trong tác phẩm phim tính dục được xem là mấu chốt của câu chuyện, là sợi dây để gắn kết hai con người thuộc hai tầng lớp khác biệt hoàn toàn, hướng về nhau. Chính trong căn phòng riêng tĩnh lặng của khu chợ người Hoa ồn ào, xô bồ ấy là nơi hai con người có thể thoát khỏi những tổn thương từ những mặc cảm của số phận, họ hòa vào nhau, xoa dịu nhau như cái cách mà người ta nói về phim *Người tình* – khi tình yêu được tình dục dẫn đường.

Có thể thấy, dục tính là bản năng trong mỗi con người, và đó điều đó cũng được đạo diễn miêu tả như một nhu cầu hết sức tự nhiên, đây là một phần tất yếu của cuộc sống, nó thúc đẩy, tạo sự khoái cảm hướng con người tới cuộc sống tốt đẹp. Bên cạnh đó, bằng những hình ảnh mang đầy tính nghệ thuật trong việc tạo nhịp không khí, nhịp điệu, cảm giác đạo diễn Jean Jacques Annaud đã cho khán giả thấy tính dục ở đây là kết tinh của tình yêu chứ không hề đơn giản chỉ gói gọn, khiên cưỡng trong phạm trù thể xác. Để rồi khi tình yêu đã được kết tinh thì biến cố lại ập đến, và cái kết buồn cho một cuộc tình của người phụ nữ lần đầu biết yêu.

2.2.1.2. Hệ thống nhân vật trong phim *Người tình*

Trong văn học nghệ thuật nhân vật là yếu tố quan trọng nhất trong các sáng tác đặc biệt là văn học và điện ảnh. Do vậy, nhân vật là nền tảng để xây dựng nên một hệ thống nhân vật nói chung trong mối quan hệ xã hội, tạo nên câu chuyện, mang tính đại diện cho tâm tư, tình cảm của các nhà sáng tạo, đồng thời là đại diện của các giai cấp trong xã hội.

Trong xã hội thuộc địa lúc bấy giờ, sự phân chia chủng tộc, thể hiện sự tha hóa rất rõ ràng và cụ thể giữa các tầng lớp. Trong đó, sự chênh lệch giàu nghèo giữa người da trắng và da vàng vô cùng khắc nghiệt. Người da màu dường như không có được tiếng nói, họ hoàn toàn bị khống chế, thậm chí phải nhận sự phi báng, coi thường...tạo nên sự kìm kẹp mất tự do. Chính những sự áp bức, bóc lột giữa các giai cấp đã tạo nên sự nổi dậy khao khát được quyền bình đẳng, tự do. Tuy nhiên, họ không dám lên tiếng đấu tranh bởi vậy, nhờ cây bút và tài năng của các nhà văn, đạo diễn mà nhân vật được sống một đời sống thực.

Sự xuất hiện của các tác phẩm trong đó có *Người tình* là minh chứng cho tiếng nói đại diện của các tầng lớp, làm sâu sắc thêm giá trị bản thể với tất cả chiều sâu trong con người.

- *Hình tượng nhân vật đại diện tầng lớp thương nhân Trung Quốc*

Hình ảnh người đàn ông Trung Hoa với sự thể hiện của diễn viên Lương Gia Huy (Hồng Kong) được đạo diễn khắc họa vô cùng đặc sắc và thú vị. Dù không phải là người da trắng, nhưng người đàn ông lại thuộc về một số ít những nhà tư bản tài chính gốc Hoa, những người được cho là nắm giữ toàn bộ bất động sản của giới bình dân ở thuộc địa hoặc có thể là những chủ tiệm thời điểm đó. Trong phân đoạn đầu tiên khi người đàn ông bước xuống từ chiếc xe limousin sang trọng, có thể thấy đây là một vẻ đẹp hào hoa với đôi giày nâu bóng nhoáng, bộ suit được là lướt chỉnh chu, mái tóc được rẽ ngôi vuốt keo cẩn thận khác hẳn với hình ảnh của những người dân bản địa lam lũ, đi chân đất, quần áo bà ba rách rưới đang cất lực lao động trong không gian xã hội thời điểm đó.

Xuất thân của người đàn ông phần nào phản ánh bộ mặt của tầng lớp thương nhân Trung Hoa tại Đông Dương vào những năm 1930. Thực chất ở thời điểm đó Trung Hoa được xem là một dân tộc có tiềm lực phát triển mạnh mẽ. Không những vậy, một số còn nắm giữ những vị trí quan trọng trong bộ máy chính trị của thuộc địa. Có thể thấy việc xây dựng xuất thân của người đàn ông dường như là có chủ đích nhằm tách người đàn ông ra khỏi tầng lớp người dân bản địa nghèo đói, lam lũ thời điểm đó để trở thành một người khác biệt hoàn toàn với số đông. Và dĩ nhiên, nếu nói như vậy thì mối quan hệ của hai nhân vật chính, một bên mạnh về tiềm lực tài chính, còn bên còn lại mạnh nhờ chủng tộc. Thực chất đây là hai con người rất khác biệt so với bối cảnh chung của số đông người dân bản địa bị đô hộ lúc bấy giờ. Rõ ràng cô gái trẻ đã rơi vào lưới tình của người đàn ông, nhưng đây lại không phải là người da trắng mà là một người da vàng. Song, việc khắc họa xuất thân của người đàn ông đã phần nào đảm bảo được thanh danh cho nàng không bị vắn đục vì mối quan hệ đa sắc tộc, mặc dù trước mặt mọi người nàng luôn giấu giếm mối quan hệ của mình và người tình.

- *Hình ảnh nhân vật đại diện cho con người của xã hội thuộc địa*

Ở nhân vật người đàn ông, ngoài việc thể hiện được giai cấp thương nhân của Trung Quốc thì thực chất dù nói thế nào nhân vật này vẫn là người dân bản địa sống trong xã hội thuộc địa. Xuyên suốt chiều dài tác phẩm từ hành động, tính cách đến biểu cảm của người tình, tất cả đều hiện lên một vẻ đẹp lịch lãm, tuy nhiên có thể nói thiếu sự nam tính mà thay vào đó là vẻ ủy mị có phần mềm mỏng, yếu đuối: không có râu, bị động trong cuộc tình với cô gái.

Trong phân cảnh đầu tiên, trước khi bước xuống xe tiến về phía cô gái. Người đàn ông đã ngồi trong xe nhìn ra khá lâu, điều này thể hiện sự rụt rè trong quá trình giao tiếp của chính người đàn ông với người lạ. Ở phân cảnh này, đạo diễn đã dùng thiên về màu xanh pastel, điều này mang lại cho khán giả một cảm nhận sự kì bí, cô đơn của chính người đàn ông. Góc máy có được bởi sự kết hợp của tấm kính đục của chiếc xe limousine. Trên tổng thể khung hình là sự hòa sắc của 12 gam màu, với đa số trong thành phần cấu thành của mỗi màu đều có sắc xanh pastel. Theo người viết, việc Jean Jacques Annaud sử dụng màu sắc này vừa có ý nghĩa về mặt không gian, vừa có ý nghĩa về mặt xây dựng tính cách nhân vật. Về mặt không gian, đạo diễn đang đưa ra một số tình tiết để xây dựng hoàn cảnh nhân vật người đàn ông với sự gò bó, cô đơn trong cuộc sống gia đình, sự kiểm soát bởi yếu tố vật chất. Từ đó xây dựng nên một người ông trưởng thành về ngoại hình nhưng lại có tính cách nhút nhát, rụt rè bởi chính những cảm xúc từ môi trường gia đình mang đến.

Hay trong phân cảnh người đàn ông tiến tới chào và mời cô gái hút thuốc, bàn tay anh run run. Đây là hành động thể hiện sự yếu thế đã ngấm vào bản năng của những người dân bản địa. Họ luôn sợ hãi trước những người da trắng và không bao giờ nằm ở thế thượng phong cho dù họ đang nắm giữ vị thế, tiềm lực về kinh tế. Nói cách khác đây cũng chính là sự nhận biết về cấp bậc đã được mặc định sẵn trong xã hội; điều này xuất phát từ gốc gác, màu da và chủng tộc.

Một nhân vật nữa trong tác phẩm cũng thể hiện rất rõ hình ảnh của giai cấp thuộc địa, chính là người hầu Việt sống trong nhà cô gái. Trong phim người hầu Việt gồm một nhân vật nữ khoảng 60 tuổi và một nhân vật hầu nam khoảng 15 tuổi. Hai nhân vật này xuất hiện không quá nhiều, chỉ phớt qua khoảng 4 phân cảnh trong phim, tuy nhiên lại mang đến nhiều góc nhìn về văn hóa trong mối quan hệ xã hội. Có thể thấy, gia đình cô gái trẻ là một gia đình có gia cảnh nghèo khó vì người mẹ bị lừa và người con trai cả nghiện thuốc phiện, nhưng điều đặc biệt là họ vẫn có người hầu. Đây được xem là một tập tính của người da trắng, vì họ luôn phải có kẻ hầu người hạ, với quan niệm là thực dân nên họ sẽ không cần phải làm những việc tay chân. Với cách xây dựng nhân vật, đạo diễn càng cho khán giả thấy rõ hơn việc phân biệt chủng tộc khi người da vàng có địa vị thấp trong xã hội sẽ luôn bị sự coi thường, nhiệm vụ của họ chính là phải hầu hạ cho những người da trắng. Số phận của những người hầu Việt cũng có những điểm tương đồng với nhân vật người đàn ông Trung Hoa.

- *Hình ảnh nhân vật đại diện cho giai cấp thực dân*

Nhân vật cô gái trẻ 15 tuổi, người Pháp do diễn viên Jane March người Anh đảm nhận vai diễn này là hình ảnh đại diện cho những người da trắng thực dân ở Việt Nam thời điểm đó, với những nét tính cách và đặc điểm rất nổi bật. Một cô gái dù gia đình đã

roi vào cảnh thế cùng lực kiệt vẫn luôn kiêu ngạo khi nói về gốc gác da trắng của mình. Hơn thế, sự thẳng thắn của cô gái còn thể hiện ở việc cô không ngần ngại mà bày tỏ bản chất thật với người đàn ông khi cô đến với anh là vì tiền, vì anh có điều kiện, anh có tiền bạc, và thậm chí anh giúp cô được sống đúng với nguồn gốc cao sang của mình.

Ngoài nhân vật cô gái trẻ, thì hình ảnh các nhân vật trong gia đình cô gái cũng là đại diện cho những con người của giai cấp thực dân. Tuy nhiên, có một đặc điểm cho dù gia đình cô gái đại diện cho giai cấp thực dân nhưng họ sống lâu ở môi trường thuộc địa nên chính họ cũng có phần nhiều bị ảnh hưởng đến tư duy, lối sống. Ở phương Tây, họ không có suy nghĩ, văn hóa phân biệt giữa con trai, con gái, cả hoặc út, nhưng phương Đông thì khác. Văn hóa phương Đông luôn có sự ưu ái cho con trai và con cả với mong muốn đây là người nối dõi, đích tôn. Trong phim có thể thấy người mẹ luôn ưu ái và ưu tiên mọi thứ cho người anh trai cả, mọi mâu thuẫn trong gia đình đều xuất phát từ sự thiên vị của mẹ dành cho anh trai. Chính sự nuông chiều, và bao bọc của người mẹ đã khiến cho nhân vật người anh cả trở nên phóng túng, ngỗ ngược. Bên cạnh đó, nói đến khía cạnh công việc, ở phương Tây khi đến tuổi trưởng thành thì các thanh niên sẽ tự lập và có cuộc sống cho riêng mình, còn phương Đông thì khác, họ sẽ gần gũi với gia đình và có phần phụ thuộc vào cha mẹ. Nét văn hóa này thể hiện rất rõ trong văn hóa Trung Hoa. Trong phim có thể thấy nhân vật người anh không có việc làm và khi lên con nghiện thì sẽ lấy những đồ đạc trong gia đình đem đi bán. Đó là những tập tính trong văn hóa mà đạo diễn đã khéo léo lồng ghép vào trong phim để khán giả thấy được những góc nhìn trong quan niệm và lối sống của xã hội văn hóa thời điểm đó.

2.2.2. Tính sáng tạo tạo nên sức hấp dẫn cho tác phẩm điện ảnh chuyển thể.

2.2.2.1 Sáng tạo trong tạo hình quay phim của phim truyện điện ảnh *Người tình*

Để một tác phẩm nghệ thuật hoàn chỉnh cần sự phối hợp của rất nhiều yếu tố. Trong đó, tạo hình của quay phim là một trong những yếu tố vô cùng quan trọng góp phần tạo nên sức hấp dẫn cho tác phẩm phim truyện điện ảnh. Trong phim truyện điện ảnh *Người tình* 1992 đạo diễn đã xử lý rất thành công khía cạnh này. Và để có được điều này đạo diễn đã phối hợp linh hoạt những yếu tố: ánh sáng; màu sắc; bố cục - kết cấu khuôn hình và sự chuyển động của máy quay trong đó:

- Ánh sáng:

Ánh sáng được xem là yếu tố quan trọng bậc nhất trong việc tạo hình của quay phim. Nếu không có ánh sáng thì không thể có màu sắc, mà chính màu sắc lại tạo nên bố cục và kết cấu khuôn hình. Có lẽ vì vậy, vị trí điểm đèn để chiếu sáng là điều vô cùng quan trọng.

Trong phim *Người tình* đạo diễn đa phần không sử dụng ánh sáng chiếu toàn bộ không gian mà ông tập trung vào việc xử lý lowkey. Đây là phong cách chiếu sáng cho

phim và người quay sẽ tập trung vào bóng tối. Cách xử lý này sẽ cần sử dụng ánh sáng nguồn mạnh trong cảnh để tăng độ tương phản của đối tượng và môi trường cụ thể trong những cảnh ân ái của hai nhân vật. Điều này, đã mang lại những cảm xúc mang tính tập trung. Ở đây đạo diễn đã rất biết cách tạo nên bầu không khí cho từng khuôn hình và toàn bộ tác phẩm; cũng từ đó ánh sáng giúp xây dựng hình ảnh các nhân vật, miêu tả cụ thể quá trình, sự thay đổi của thời gian không gian.

- Yếu tố màu sắc:

Màu sắc phim là một trong những sáng tạo không giới hạn của Jean Jacques Annaud, chắc hẳn ông phải mất rất nhiều thời gian để tìm hiểu được những nét đặc trưng trong văn hoá của phương Đông và phương Tây ở thời kì Đông Dương. Trong tác phẩm đạo diễn thường sử dụng các cặp màu tương phản hoặc tương đồng. Việc ông sử dụng các cặp màu này đã mang đến tính hấp dẫn, hiệu quả trong việc biểu đạt không gian, thời gian và tâm lí nhân vật,... trong phim. Hơn thế, điều quan trọng hơn cả là việc sử dụng màu sắc đã tạo hiệu quả thẩm mĩ mang đến cho khán giả những đặc điểm cụ thể về sự hòa trộn của ba nền văn hóa Việt, Trung, Pháp trong giai đoạn thuộc địa thời Đông Dương: không gian nhà nội trú, khu chợ người Hoa, bến Nhà Rồng, quán cafe... Từ đó, đạo diễn đã khơi gợi cho người xem những cảm giác rất chân thật, gần gũi về sự giao thoa của các nền văn hóa trong tác phẩm.

- Bố cục và kết cấu khuôn hình

Mỗi đạo diễn sẽ có một phong cách về bố cục khuôn hình khác nhau, điều này tạo nên đặc điểm riêng của mỗi nhà sáng tạo. Điểm đặc biệt trong bộ phim của đạo diễn là ông đã tạo nên những khuôn hình rất chân thật về xã hội thời kỳ Đông Dương: bức tranh thiên nhiên về sông Sài Gòn, bến Nhà Rồng, trường học, chợ... tất cả đã tạo nên cảm giác gần gũi cho người xem nhưng đậm chất điện ảnh.

- Sự chuyển động của máy quay

Trong phim đột phá của đạo diễn là việc sử dụng ống kính Anamorphic với thể loại phim Drama và Romance cho xuyên suốt tác phẩm. Đây là một loại ống kính có hiệu ứng ép khung (biến dạng) theo chiều ngang làm cho khung trở nên rộng hơn và bị biến dạng nhẹ, từ đó bố cục và chiều sâu khung hình luôn đạt được hiệu quả tối ưu. Hay nói một cách khác đây là một loại ống kính điều chỉnh hình ảnh được chiếu lên cảm biến của máy ảnh bằng cách ép tỷ lệ khung hình có trường nhìn rộng hơn để vừa với phim 35 mm tiêu chuẩn mà không làm giảm độ phân giải. Điều này được thể rất rõ ở những cảnh toàn (full shot) để lột tả vẻ đẹp thơ mộng của khung cảnh miền Nam thời kì Đông Dương. Đạo diễn đã sử dụng ống kính Anamorphic để thấy rõ được những không gian, vùng đất, địa điểm mà cô gái trẻ đã đi qua: những con chợ, cánh đồng ruộng, đường làng, rừng cao su ở Sa

Đéc, bến phà ở sông Cửu Long, trường học, nhà thờ nội trú, đường phố, chợ Sài Gòn... Mục đích của những cảnh rộng này mang đến cho khán giả thấy được vẻ đẹp không gian thiên nhiên từ hoang sơ ở làng quê đến đông đúc ở Sài Gòn và sự trang nghiêm của trường trường học cũng như tu viện. Mỗi một vùng đất đều thể hiện được nét đẹp với sự pha trộn của nhiều nét văn hóa ở miền Nam Việt Nam thời thuộc địa. Tuy nhiên, nhược điểm của ống kính Anamorphic cũng là điểm chí mạng khiến cho các nhà làm phim vì khi khung bẹt ngang và trở nên rộng hơn sẽ cần sử dụng nhiều về thiết kế, bố cục ở hậu cảnh. Hơn nữa, việc sử dụng lens Anamorphic lúc nào cũng tiêu thụ nhiều ánh sáng hơn lens khác nhất là những cảnh đêm. Dù vậy, ở *Người tình* các chuyển động của máy quay khi sử dụng lens Anamorphic là một trong những phương pháp tạo hình mang lại nhiều hiệu quả. Chính việc này đã hỗ trợ đạo diễn trong quá trình hình thành câu chuyện kể. Ở nhiều phân đoạn, cụ thể là những phân cảnh ân ái của cô gái trẻ và người đàn ông Trung Hoa ông đã dùng các chuyển động của máy: cú lia máy, zoom... tạo nên tiết tấu cho tác phẩm mà không cần đến lời thoại; cũng từ đó đã góp phần biểu hiện tính cách, tâm lí của hai nhân vật. Đây được xem là một thử thách với ekip sản xuất, tuy nhiên cuối cùng đạo diễn đang mang lại cho khán giả một trải nghiệm thú vị với những cảnh quay phá cách.

2.2.2.2 *Khắc họa nhân vật qua việc xây dựng cảnh nóng trong diễn xuất của diễn viên phim chuyển thể Người tình*

Người tình 1992 là tác phẩm phim truyện điện ảnh thành công với thời lượng cảnh nóng chiếm 1/5 tác phẩm tuy nhiên lại không được cho là phô trương khi nói tới vấn đề này. Sự xuất hiện số lượng cảnh nóng nhiều như vậy chắc hẳn đạo diễn không chỉ dùng nó để quảng bá đến người xem mà đây là một trong những yếu tố mang đậm ngôn ngữ điện ảnh. Quá trình thể hiện các yếu tố trong ngôn ngữ điện ảnh, cụ thể ở đây là hình thái xử lý của đạo diễn đã được khai thác bằng việc sử dụng ngôn ngữ hình thể để biểu hiện ngôn ngữ nội tâm. Ông đã vô cùng tinh tế khi không chỉ dùng những biểu cảm của ngôn ngữ hình thể để thể hiện tình yêu, ham muốn của hai nhân vật mà ông còn dùng ngôn ngữ hình thể để thể hiện bản chất của xã hội hiện tại: như việc chuyển động của các cơ trên cơ thể của nhân vật, sự ướt át nóng nực của cơ thể cũng là những giọt mồ hôi với sự ngọt ngào của người dân lao động trong con hẻm khu phố người Hoa. Thông qua những sáng tạo về góc quay, chuyển động máy và ánh sáng đạo diễn đã mang đến câu chuyện tình đầy hàm ý mà không hề dung tục dù phim có nhiều cảnh khoả thân, ân ái trần trụi.

Xây dựng đường dây cảnh nóng trong tác phẩm phim truyện điện ảnh chuyển thể *Người tình* đã thực sự trở nên hấp dẫn và thu hút khán giả khi đạo diễn đã vô cùng tinh tế khi ông xây dựng bốn lần cặp đôi ân ái là bốn lần với những tư thế và cảm xúc khác nhau (khi trên giường, khi dưới sàn nhà). Điều này, mang lại cho khán giả quá trình tiếp nhận thông tin một cách không quá vội, cũng vì vậy mà khán giả không bị sốc bởi những cảnh

sex – điều mà khán giả phương Đông khó chấp nhận. Vì lẽ đó, mà tất cả câu chuyện trở nên nhẹ nhàng, hấp dẫn và thu hút hơn với khán giả.

Để khắc họa được câu chuyện bằng việc xử lý này đạo diễn Jean Jacques Annaud và đoàn làm phim đã mất 4 năm trong đó 2 năm là tiền kì và 2 năm là thực hiện quay bộ phim và phát hành. Bối cảnh được quay giữa ba nước là Pháp, Việt Nam và Hong Kong, với rất nhiều không gian được thiết kế và phục dựng lại cho giống với những năm 1920. Trong 4 năm cho một nhân vật, có lẽ hai diễn viên Lương Gia Huy và Jane March cùng đạo diễn Jean Jacques Annaud đã có thời gian thật sự để hiểu và hoà làm một với nhân vật cô gái trẻ và người đàn ông Trung Quốc của mình. Cũng vì để tạo nên cảm giác chân thật nhất theo nhà báo Thiên Nam, người từng theo đoàn phim trong suốt bốn năm đã từng chia sẻ để thực hiện cảnh nóng: “đạo diễn yêu cầu hai diễn viên chính mặc áo măng – tô giữa thời tiết 35 độ C, chạy 3 vòng quanh trường quay rồi cởi áo nằm lên nhau để lấy cận cảnh mồ hôi toát ra từ những lỗ chân lông trên đường cong của lưng nhân vật nữ và phần đùi trái của nhân vật nam” [3]. Có thể thấy vì những khắt khe trong cách làm việc và tài năng sáng tạo trong việc khắc họa nhân vật thông qua xử lý hình thái bằng việc xây dựng cảnh nóng trong diễn xuất của diễn viên đã mang lại thành công cho *Người tình* 1992.

3. KẾT LUẬN

Thông qua những góc nhìn của người viết có thể thấy phim truyện điện ảnh *Người tình* 1992 của đạo diễn Jean Jacques Annaud thực sự là một tác phẩm chuyển thể ấn tượng, hấp dẫn và đặc sắc khi kết hợp được rất nhiều yếu tố ngôn ngữ điện ảnh mang lại cho người xem niềm say mê đến từ yếu tố thẩm mỹ, đa dạng trong cốt truyện và nghệ thuật xây dựng hệ thống nhân vật. Điều này đã thể hiện bởi kịch bản chuyển thể trung thành với tác phẩm văn học, nhưng có sự kết hợp bởi các yếu tố của ngôn ngữ điện ảnh từ đó tạo sự sinh động, hấp dẫn cho các nhân vật trong phim. Với cách kể chuyện là người trần thuật kể lại câu chuyện của cuộc đời mình, song người kể chuyện không ở yên một vị trí mà linh hoạt tạo nên góc nhìn đa dạng, khách quan, toàn diện và hấp dẫn trong đường dây cảm xúc của nhân vật. Bằng nhiều thủ pháp xây dựng tính cách nhân vật, đạo diễn Jean Jacques Annaud đã tạo nên những nhân vật sống động và thuyết phục, gây ấn tượng mạnh với người xem. Sức sống của những nhân vật trong tác phẩm không chỉ ở Việt Nam mà còn vượt ra khỏi ranh giới đến với các quốc gia trên toàn thế giới, trở thành mối tình kinh điển được nhiều khán giả biết tới. Bên cạnh đó, chính sự kết hợp hài hoà và sáng tạo về tạo hình và diễn xuất của các nhân vật đã mang đến những thành công lớn cho bộ phim *Người tình* 1992.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Toussaint, Bruno (2007), *Ngôn ngữ điện ảnh và truyền hình*, NXB Hội Điện ảnh Việt Nam, NXB Hà Nội.
2. *Luật điện ảnh* (2006), Nghị định Luật số 62/2006/QH 11 ngày 29/06/2006.
3. Văn hóa giải trí, *Hậu trường bộ phim tình dục táo bạo nhất lịch sử*, <https://www.anninhthudo.vn/hau-truong-bo-phim-tinh-duc-tao-bao-nhat-lich-su-post94154.antd>, truy cập 21/02/2011.

THE ESSENCE OF CINEMATIC LANGUAGE IN THE LOVER 1992 BY JEAN JACQUES ANNAUD*Dai Dai Loc*

Abstract: *The language of cinema in the film "The Lover" by Jean Jacques Annaud is one of the most fascinating issues that creates a story full of artistic significance. From the multidimensional perspective of the language of cinema and the creativity in portraying the film's story, "The Lover" is not only a simple personal story but also carries the meaning of the era. In there, not only the image of the Southern space with many deep indigenous colors but also the image of the people in the social space of the Dong Duong period. With the values in the expression of the language of cinema has brought the lasting vitality of The Lover 1992.*

Keywords: *Film language, The Lover, Jean Jacques Annaud, characters, plot, sound, lighting, Freud's psychology, editing, space-time, dramatic conflict, hot scenes.*

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 03-9-2024; ngày phản biện đánh giá: 16-9-2024; ngày chấp nhận đăng: 08-10-2024)